

KRZYSZTOF KRASZEWSKI

Kształcenie ogólne i ogólnotechniczne w systemie szkolnym społeczności niemieckojęzycznej kantonu Fryburg

---

General and General Technical Education in School System of the German-Speaking Community in the Canton of Freiburg

Doktor habilitowany profesor UP, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Instytut Pedagogiki Przedszkolnej i Szkolnej, Polska

Streszczenie

Autor artykułu przedstawia zarys kształcenia ogólnego i ogólnotechnicznego w systemie szkolnym kantonu Fryburg. W pierwszej części dokonuje krótkiej charakterystyki struktury systemu szkolnego, w drugiej przybliża czytelnikowi wybrane wątki związane z edukacją ogólnotechniczną.

Słowa kluczowe: system szkolny, kształcenie ogólne, edukacja ogólnotechniczna

Abstract

The author of the article outlines the general and general technical education in the school system of the above mentioned canton. In the first part, he briefly describes the structure of the school system. In the second part, he brings the reader closer to selected threads related to general technical education.

Keywords: school system, general education, general technical education

---

Wstęp

Podejmując próbę zarysowania zasygnalizowanej w tytule problematyki, warto nadmienić, iż struktura szkolnictwa Szwajcarii odzwierciedla federacyjny charakter państwa. Oznacza to, że poszczególne kantony dysponują własnymi systemami szkolnymi (Kraszewski, 2009; 2010). Mamy zatem do czynienia z dwudziestoma sześcioma systemami szkolnymi. Ponieważ w kraju tym funkcjonują cztery języki urzędowe (niemiecki, francuski, włoski i retoromański), jest on zróżnicowany kulturowo. Największą grupę językową tworzy społeczność niemieckojęzyczna. W dziewiętnastu kantonach niemieckojęzyczni obywatele Konfederacji Szwajcarskiej na co dzień posługują się różnymi odmianami dialektu alemańskiego (*Schwyzerdütsch*). Drugą co do wielkości grupę językową

tworzy społeczność francuskojęzyczna. Językiem tym posługuje się ludność zamieszkująca zachodnią część kraju. W czterech kantonach (Genewa, Vaud, Neuchâtel, Jura) językiem urzędowym jest tylko francuski, natomiast w trzech kantonach (Bern, Fryburg, Valais) funkcjonuje on jako język urzędowy wraz z językiem niemieckim). Trzecią co do wielkości jest społeczność włoskojęzyczna. Język włoski jest jedynym urzędowym językiem w kantonie Ticino oraz jednym z trzech języków urzędowych (obok niemieckiego i retoromańskiego) w kantonie Gryzonia. Językiem retoromańskim posługuje się zaledwie 0,5% ludności zamieszkującej wymieniony wyżej kanton. Oprócz tego część mieszkańców posługuje się innymi językami. Są to cudzoziemcy, dla których żaden z czterech języków urzędowych nie jest ojczystym (<https://www.myswitzerland.com/pl/language-distribution.html>).

Decentralizacja systemu szkolnego wiąże się z historią i systemem politycznym Szwajcarii. Rozwiązania na poziomie kantonów i gmin mają zasadnicze znaczenie w kultywowaniu tożsamości kulturowej wielonarodowego państwa. O plusach i minusach poszczególnych rozwiązań realizacyjnych pisze Wiśniewska-Paź (2009, s. 214–216). Zdaniem autorki do plusów takiego systemu można zaliczyć to, iż problemy natury finansowej, merytorycznej i związane z infrastrukturą szkół są w gestii gmin i kantonów. Autorka nadmienia, że głęboka decentralizacja powoduje jednak różne problemy ujawniające się np. w przypadku chęci czy też konieczności skorzystania z oferty edukacyjnej innego kantonu. Wiśniewska-Paź zwraca również uwagę na podejmowane próby koordynacji, konsolidacji czy też ujednoczenia systemu szkolnictwa Szwajcarii. Wsluchując się jednak w wypowiedzi *polityków, pedagogów czy rodziców, można dojść do wniosku*, że ewentualne ujednoczenie systemu szkolnego w tym kraju jest sprawą bliżej nieokreślonej przyszłości.

Kanton Fryburg (niem. Freiburg, fr. Fribourg) jest położony w północno-zachodniej części Szwajcarii. Przystąpił do Konfederacji w 1481 r. Od północy i wschodu graniczy z kantonem berneńskim, od południa z kantonem Waadt, a od zachodu przez jezioro Neuchâtel z kantonem o tej samej nazwie. Kanton zajmuje powierzchnię 1671 km² i zamieszkuje go ok. 270 tys. ludzi.

Jak zaznaczono wyżej, jest to kanton dwujęzyczny (język francuski i niemiecki) z wyraźną dominacją języka francuskiego. Tu stykają się francuskie i niemieckie kręgi kulturowe. Językiem francuskim posługuje się dwa razy więcej ludności niż językiem niemieckim (<http://fribourg.ch/stories/zweispfachigkeit-als-freiburger-reality/>). Stolica kantonu leży nad rzeką Sarine i liczy niewiele ponad 37 tys. mieszkańców. Lewobrzeżna część miasta Fryburga (podobnie jak wiele miejscowości na lewo od rzeki) nosi nazwy francuskie, natomiast część prawobrzeżna – nazwy w języku niemieckim.

Fryburg jest położony przy trasie z Zurychu do Genewy. Oznacza to, że jego mieszkańcy na co dzień mają kontakt z osobami reprezentującymi inną kulturę

i posługującymi się innym językiem. Podkreśla się, że sprzyja to pokojowemu współżyciu obu kultur w tym samym regionie. Dwujęzyczność stanowi o specyfice i sile regionu. Uważa się, iż najważniejszą rzeczą jest poznawanie innej kultury, możliwość przekraczania granic.

Należy zaznaczyć, że we Fryburgu istnieje słynący ze światowej renomy uniwersytet. Został on założony w 1889 r. Oferuje studia zarówno w języku francuskim, jak i niemieckim. Część kierunków studiów prowadzona jest w języku angielskim. Uniwersytet zatrudnia ponad dwustu profesorów i prowadzi pięć wydziałów: prawa, gospodarczo-społeczny, filozoficzny, matematyczno-przyrodniczy i teologiczny. Studiuje w nim ok. 10 tys. studentów z ponad stu krajów (*Fribourg*, 2017, s. 21). Z uniwersytetem tym byli od dawna związani także Polacy. Jak podaje na łamach prasy polonijnej Gass, „przez pierwszych 18 lat istnienia Uniwersytetu Fryburskiego studiowało w nim 400 Polaków; m.in. Radziwiłłowie, Czartoryski, Krasiński, Krasicki, Woroniecki, Żółkiewscy”. Autorka podkreśla, iż na uniwersytecie pracowało także w charakterze wykładowców dużo Polaków. Wymienia m.in.: prof. Józefa Kallenbacha – historyka literatury, prof. Józefa Wierusza-Kowalskiego – organizatora Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, prof. Tadeusza Estreichera – kierownika Katedry Chemii (<http://www.nasza-gazetka.com/2015/10/29/polacy-na-uniwersytecie-we-fryburgu/>). Na tym uniwersytecie pracował także prezydent II RP Ignacy Mościcki. Profesorem, a w latach 1964–1966 rektorem tego uniwersytetu był filozof, dominikanin Józef Maria Bocheński.

Charakterystyka struktury obligatoryjnej edukacji szkolnej

W analizowanym kantonie obowiązkiem szkolnym objęte są dzieci, które ukończyły czwarty rok życia. Okres 11 lat nauki jest podzielony na trzy cykle. Pierwszy obejmuje klasy I–IV, drugi klasy V–VIII, a trzeci klasy IX–XI. Cykl pierwszy (*die erste Stufe der Primarschule*) odpowiada w pewnym stopniu naszemu etapowi edukacji wczesnoszkolnej. Do pierwszej klasy uczęszczają dzieci, które do 31 lipca ukończyły czwarty rok życia. Klasa I i II obejmuje obligatoryjne dwuletnie przedszkole, które jest włączone do procesu edukacji (*Primarschule inkl. Kindergarten* – KG). Jak się podkreśla, jest to ważny okres, w którym dziecko uczy się nawiązywania kontaktów rówieśniczych oraz wypowiedzania się w lokalnym języku. Klasy III i IV zamykają cykl pierwszy jako dwie pierwsze klasy stopnia elementarnego (*Primarschule* – PS). Dalszy etap tego stopnia obejmuje naukę w klasach od IV do VIII. Klasy od IX do XI to tak zwany stopień orientujący (*Orientierungsstufe* – *Sekundarschule I*). Dziecko trafia do jednego z trzech oddziałów (*Abteilungen*): realnego (*Realabteilubg*), ogólnego (*Allgemeine Abteilung*) lub progimnazjalnego (*Progymnasiale Abteilung*) (<http://www.fr.ch/imr/de/pub/willkommen/schule.htm>).

Obligatorische Schulzeit im Kanton Freiburg

Mögliche Verlängerung der obligatorischen Schulzeit
(12. oder 12. partnersprachliches Schuljahr)

Obligatorische Schulzeit - 11 Jahre	Orientierungsschule (Sekundarstufe 1)	11 ^H (3. OS)	3. ZYKLUS 3 Klassentypen: Progymnasialklassen A, Allgemeine Sekundarklassen B Realklassen C	14-15 Jahre	
		10 ^H (2. OS)		13-14 Jahre	
		9 ^H (1. OS)		12-13 Jahre	
	Primarschule	8 ^H (6. PS)	2. ZYKLUS	11-12 Jahre	
		7 ^H (5. PS)		10-11 Jahre	
		6 ^H (4. PS)		9-10 Jahre	
		5 ^H (3. PS)		8-9 Jahre	
		4 ^H (2. PS)		7-8 Jahre	
		3 ^H (1. PS)		1. ZYKLUS	6-7 Jahre
		2 ^H (2.KG)			5-6 Jahre
		1 ^H (1.KG)			4-5 Jahre

H : HarmoS

KG : Kindergarten

PS : Primarschule

OS : Orientierungsschule

Rysunek 1. Obligatoryjny czas edukacji szkolnej w kantonie Fryburg

Źródło: http://www.fr.ch/osso/de/pub/vue_densemble_de_la_scolarite.htm.

Jak podają źródła, w Szwajcarii ok. 60% kobiet pracuje zawodowo. W przypadku gdy oboje rodzice pracują, małymi dziećmi zajmują się przede wszystkim dziadkowie, w następnej kolejności inni członkowie rodziny (ciocia, siostra, wujek), inne rodziny. Do żłobków oddawanych jest 7,7% dzieci (www.fr.ch/bef/files/pdf1/kinderbetreuung.pdf). Kanton Fryburg jest kantonem dwujęzycz-

nym. Funkcjonują dwa urzędy szkolne: do spraw francuskojęzycznego obligatoryjnego nauczania (Amt für französischsprachigen obligatorischen Unterricht – SEnOF) oraz do spraw niemieckojęzycznego obligatoryjnego nauczania (Amt für deutschsprachigen obligatorischen Unterricht – DOA). Językiem nauczania jest ten, który jest językiem urzędowym w danej gminie lub gminach tworzących okręg szkolny. Jeżeli rodzice mieszkają w okręgu szkolnym, w którym językiem urzędowym jest francuski, wówczas w tym języku dziecko pobiera naukę. Jeśli zaś miejscem ich zamieszkania jest wieś lub miasto leżące w niemieckojęzycznym okręgu szkolnym, wówczas dziecko pobiera naukę w tym języku. W przypadku gmin dwujęzycznych funkcjonują szkoły prowadzące edukację w obu językach.

Kantonalna ustawa oświatowa z 9 września 2014 r. (*Schulgesetz*) mówi, iż w *Primarschule* dziecko powinno otrzymać podstawową edukację z różnych obszarów, które są określone w planach nauczania (*Lerpläne*). Chodzi tu o solidną podstawową wiedzę i podstawowe umiejętności. Wspiera się uczniów w rozwoju ich osobowości, a także wspomaga się rodziców w procesie wychowania i uspołeczniania dzieci.

Orientierungsschule, w której nauka trwa trzy lata, stara się powiązać wiadomości i umiejętności nabyte w *Primarschule*, wzmacnia, pogłębia i rozszerza je. Wspomaga także rodziców w procesie wychowania, wspiera uczniów w wyborze zawodu i dalszej drodze edukacyjnej. Duże znaczenie przywiązuje się do tego, aby w szkole panował odpowiedni klimat. Szkoła stara się stworzyć takie warunki nauczania i uczenia się, w których uczennice i uczniowie skutecznie pobierają edukację, a nauczyciele otrzymują niezbędne wsparcie w wypełnianiu swoich dydaktyczno-wychowawczych zadań. Szkoła umożliwia każdej uczennicy i każdemu uczniowi po zakończeniu obowiązkowej edukacji przejście do dalszego etapu nauki. Zasadnicze znaczenie przywiązuje się do integracji społecznej, umożliwienia uczniom wejścia w świat pracy, mając na uwadze samookreślenie się młodego człowieka. Szkoła przywiązuje dużą wagę do poznawania przez wychowanków różnorodności kulturowej kraju, jego instytucji i wspiera w nich budowanie przyjaznego usposobienia do wspólnoty. Szkoła wspiera uczennice i uczniów w rozwoju osobowym, w nabywaniu przez nich społecznych kompetencji w odniesieniu do otaczającej rzeczywistości i brania za nią odpowiedzialności. Wspomaga uczniów w rozwoju ich uzdolnień i umiejętności. W tym względzie troszczy się o przyswojenie przez wychowanków podstawowej wiedzy i kompetencji, o których jest mowa w planach nauczania. W szkole zważa się na religijną i polityczną neutralność. Jest ona zakotwiczona w chrześcijańskiej tradycji i opiera się na poszanowaniu podstawowych praw i obowiązków (<https://bdlf.fr.ch/frontend/versions/4312?locale=de>).

W niemieckojęzycznej części kantonu Fryburg dla każdego przedmiotu szkolnego opracowano plan nauczania (*Lehrplan*). Poszczególne plany opisują zakres wiadomości i umiejętności, które uczennice i uczniowie w czasie obowiązkowej edukacji powinni opanować. Warto nadmienić, że od roku szkolnego 2019/2020 w kantonie tym będzie obowiązywał nowy plan nauczania o nazwie *Lehrplan 21* (LP 21). Jest to zamierzenie, odnoszące się do 21 kantonów (niemiecko- i wielojęzycznych), mające na celu harmonizację działalności edukacyjnej w szkołach niemieckojęzycznych. W obowiązującym ramowym planie nauczania *Primarschule* zawarto obszary edukacyjne i odpowiadające im przedmioty nauczania. Występują w nim następujące przedmioty: religia (*Religionsunterricht*), wiedza o życiu (*Lebenskunde* – jako nowość do 2019 r.), język niemiecki (*Deutsch*), język francuski (*Französisch*), język angielski (*Englisch*), matematyka (*Mathematik*), człowiek i środowisko (*Mensch und Umwelt*), muzyka (*Musik*), zajęcia plastyczne (*Bildnerisches Gestalten*), kaligrafia (*Schreiben*), zajęcia techniczne (*Technisches Gestalten*) oraz łącznie: wychowanie fizyczne, sport, rytmika (*Turn/Sport/Rhythmik*). Język francuski jest nauczany jako drugi urzędowy w kantonie, język angielski jako obcy. Pensum nauczycielskie wynosi 28 godzin tygodniowo (http://www.fr.ch/osso/files/pdf87/dt_studentafel_c1-2.pdf).

Edukacja ogólnotechniczna w systemie kształcenia obowiązkowego

W *Primarschule* edukacja ogólnotechniczna realizowana jest w ramach przedmiotu *Technisches Gestalten*. W pierwszym cyklu edukacyjnym dzieci 6–7-letnie (klasa I PS) oraz 7–8-letnie (klasa II PS) mają z tego przedmiotu zajęcia w wymiarze 2 godzin tygodniowo. W drugim cyklu edukacyjnym dzieci 8–9-letnie (klasa III PS) oraz 9–10-letnie (klasa IV PS) mają po 3 godziny zajęć w tygodniu, uczniowie 10–11-letni (klasa V PS) oraz 11–12-letni (klasa VI PS) znów po 2 godziny zajęć tygodniowo. Lekcje są 50-minutowe. W ramowym planie nauczania tego przedmiotu podkreśla się znaczenie techniki w życiu społecznym i gospodarczym. Zwraca się uwagę, iż żyjemy w świecie, którego znaczna część kształtowana jest przez człowieka. Środowisko życia człowieka ulega ciągłym zmianom, uwzględniając jego indywidualne, jak i wspólnotowe potrzeby. Zasadniczą rolę w tym względzie odgrywa technika. Wyróżniono dziewięć celów kierunkowych tego przedmiotu. Pierwszym jest rozwój zdolności zmysłowego poznania. Zwraca się uwagę na poznawanie przez uczniów własności materiałów i zależności związanych z funkcją, formą, barwą różnorodnych rozwiązań występujących w przyrodzie i technice. Drugi cel wiąże się z kształtowaniem umiejętności samodzielnego rozwiązywania problemów. Chodzi o wiązanie aktywności umysłowej z praktycznym działaniem. Znaczenie ma tu znalezienie idei prowadzącej do pozytywnego wyniku. Trzeci cel wiąże się z analizą budowy i funkcji wybranych przedmiotów codziennego użytku (w tym zabawek). Ważne są tu próby samodzielnego konstruowania określonych modeli

z wykorzystaniem prostych materiałów i narzędzi. Mówi się również o poznawaniu i przestrzeganiu poszczególnych faz procesu wytwarzania. Czwarty cel nawiązuje do pierwszego i dotyczy (w szerszym zakresie) działalności twórczej dziecka. Cel piąty wiąże się z poznawaniem przez uczniów materiałów przyrodniczych. Zwraca się uwagę na zmysłowe poznawanie poszczególnych materiałów i porównywanie ich własności. Chodzi również o wskazywania możliwości ich wykorzystania przez człowieka do różnych jego potrzeb. Cel szósty wiąże się z poznawaniem i wykorzystaniem przez uczniów różnych narzędzi, przyrządów i przyborów w procesie wytwórczym. Dzieci poznają ich użyteczność przy obróbce materiałów głównie w zakresie dokładności i czasu realizacji podjętego zadania. Cel siódmy dotyczy kształtowania u uczniów umiejętności opisu procesu pracy, jej efektów i ich oceny. Uczniowie poznają kryteria, którymi będą się kierować przy omawianiu procesu pracy (własnej i innych), jej poszczególnych etapów i wyniku końcowego. Cel ósmy odnosi się do ekologicznych i ekonomicznych aspektów związanych z produkcją i konsumpcją. Środowisko, zdrowie, źródła energii, humanizacja pracy to czynniki, odgrywające zasadnicze znaczenie w kształtowaniu świadomego i odpowiedzialnego sposobu życia w technicyzowanym świecie. Uczniowie poznają m.in. możliwości zbierania, sortowania, przechowywania i likwidacji zużytych przedmiotów z myślą o recyklingu. Cel dziewiąty wiąże się z uwzględnianiem historyczno-kulturowych aspektów w procesie edukacji technicznej. Technikę pojmujemy jako zjawisko dziejowe i kulturotwórcze. Z tego względu historyczne aspekty działalności technicznej człowieka są istotne w procesie edukacji. Jak podkreślono w planie nauczania, myślenie i działanie tworzą kulturę. Człowiek jest twórcą i użytkownikiem wytworzonych dóbr. Poprzez analizę poszczególnych wytworów poznajemy postęp techniczny w poszczególnych fazach cywilizacyjnego rozwoju. Plan nauczania przedmiotu *Technisches Gestalten* zawiera szczegółowy zakres treści dla poszczególnych klas (https://www.fr.ch/osso/files/pdf87/dt_lp_technisches_gestalten.pdf).

Podsumowanie

Na zakończenie warto przytoczyć poglądy współczesnych pedagogów szwajcarskich na najważniejsze ich zdaniem kwestie związane z edukacją młodego pokolenia. Profesor Martin Schäfer, rektor Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bernie, podkreśla, że dobra edukacja jest dostępna dla wszystkich niezależnie od pochodzenia, uzdolnień ani też od wieku. Istotą dobrej edukacji są jego zdaniem procesy uczenia się, dzięki którym może być zdobywana wiedza i umiejętności i rozwijane kompetencje personalne. Efektem dobrej edukacji jest według Schäfera zdolność wychowanków włączenia się w społeczeństwo. Sytuacje edukacyjne kształtują ich przygotowanie do aktywnego udziału w życiu społecznym. Z tego względu dobra edukacja potrzebuje nauczycieli, którzy będą chcieli

i potrafili inicjować w społeczeństwie procesy uczenia się wspomagające ucznia w samookreśleniu się (Schäfer, 2016, s. 4–5).

Praktyk (dyrektor szkoły i nauczyciel zarazem) Christoph A. Schiltknecht zwraca uwagę na znaczenie wartości w procesie kształtowania się człowieka w okresie edukacji szkolnej. Podkreśla, iż dobrze byłoby, aby ludzie wychodzili sobie naprzeciw. Ważne jest słuchać siebie nawzajem, traktować się poważnie, być lojalnym, nie powtarzać błędów, konflikty rozwiązywać pokojowo – to są według autora przyczynki do lepszego świata. Istotnym zdaniem jest przygotowanie dziewcząt i chłopców do życia poprzez wyposażenie ich w narzędzia i instrumenty, za pomocą których będą mogli kształtować swoje otoczenie dobrze i z sukcesem. Schiltknecht podkreśla, iż centralne miejsce w szkole zajmują uczennice i uczniowie. Jego zdaniem szkoła nie musi świata ulepszać, powinna się jednak orientować na wartości. Kierując szkołą średniej wielkości stara się pielęgnować jej familijny charakter, gdzie ważne są codzienne interakcje. Tak, podkreśla, buduje się zaufanie. W centrum jest wzajemna lojalność między uczącymi się, nauczającymi i kierownictwem szkoły. Lojalność wiąże się z odpowiedzialnością, zaufanie z poszanowaniem wartości. Autor twierdzi, iż celem szkoły nie jest uczynienie z uczniów naukowców. Należy rozbudzać i rozwijać ich ciekawość poznawczą. Celem jest, aby uczący się byli w stanie kierować własnym życiem i zgodnie z dokonanymi wyborami dalej się rozwijali. Takie kluczowe kompetencje jak umiejętności organizacyjne, zdolność działania zespołowego stanowią według niego podstawę wszystkiego. Zauważa, że praca nauczycieli i wychowawców polega na właściwym reagowaniu na nowe trendy, nie zaś przewidywaniu, które społeczne trendy jako następne będą nas zajmować (Schiltknecht, 2017, s. 8–9).

Również do wartości odwołuje się prof. Rolf Dubs, były rektor uniwersytetu w St. Gallen. Jako badacz stara się wejść w sytuację szkoły, która próbuje zmieniać świat w ramach swoich możliwości. Jednak czyni to nie w myśl określonej ideologii, lecz transparentnego systemu wartości, który uwzględnia naukowe poznanie. Na pytanie: Czy uważa Pan, że szkoła powinna świat czynić lepszym? Dubs odpowiada, że jest co do tego mocno przekonany. Zwraca uwagę, że rodzice mają coraz mniej czasu na wychowywanie swoich dzieci i ktoś musi ich w tym procesie wspomagać. Tą instytucją jest szkoła. Pierwszym zadaniem szkoły jest według autora wspierać intelektualny rozwój wychowanków. Równie ważne i istotne są społeczne i wartościujące aspekty tego procesu. Dubs zwraca uwagę, że praktycznie wszystkie wyzwania polityczno-gospodarcze, z którymi przychodzi nam się mierzyć, dotyczą konfliktów celów. Dlatego do najważniejszych kompetencji, które powinny kształtować dzieci, jest umiejętne podejście do konfliktów celów. W okresie edukacji szkolnej uczeń powinien mieć możliwość partycypacji w sytuacjach, które prowadzić go będą do własnego systemu wartości (Dubs, 2017, s. 4–5).

Literatura

- Dubs, R. (2017). Eine der wichtigsten Kompetenzen ist der Umgang mit Zielkonflikten. Interview Franziska Schwab und Stefan Wittwer. *Schulpraxis*, 1, 4–7.
- Fribourg (2017). *Fribourg tourisme et region*. Pobrane z: <https://www.fribourgtourisme.ch/en/> (28.04.2018).
- <http://fribourg.ch/stories/zweisprachigkeit-als-freiburger-reality/> (28.04.2018).
- <http://www.fr.ch/imr/de/pub/willkommen/schule.htm> (30.04.2018).
- http://www.fr.ch/osso/de/pub/vue_ensemble_de_la_scolarite.htm (7.05.2018).
- http://www.fr.ch/osso/files/pdf87/dt_studentafel_c1-2.pdf (13.05.2018).
- <http://www.nasza-gazetka.com/2015/10/29/polacy-na-uniwerytecie-we-fryburgu/> (29.04.2018).
- <https://bdlf.fr.ch/frontend/versions/4312?locale=de> (12.05.2018).
- https://www.fr.ch/osso/files/pdf87/dt_lp_technisches_gestalten.pdf (13.05.2018).
- <https://www.myswitzerland.com/pl/language-distribution.html> (28.04.2018).
- Kraszewski, K. (2009). *Gestalten* w systemie szkolnym kantonu berneńskiego (Szwajcaria). *Edukacja – Technika – Informatyka*, 11, 185–191.
- Kraszewski, K. (2010). *Werken* w zuryskim systemie szkolnym. *Edukacja – Technika – Informatyka*, 1, 42–47.
- Schäfer, M. (2016). Das Ziel ist gesellschaftliche Anschlussfähigkeit, Aufgezeichnet von Franziska Schwab. *Schulpraxis*, 1, 4–5.
- Schiltknecht, Ch.A. (2017). Die Schule soll sich an Werten orientieren. Interview Stefan Wittwer. *Schulpraxis*, 1, 8–9.
- Wiśniewska-Paź, B. (2009). *Autonomia edukacji a ład społeczny. Struktura szkolnictwa w Szwajcarii wobec zdecentralizowanej organizacji społeczeństwa i państwa. Kwestie porównawcze ze strukturami państw ościennych*. Warszawa: Semper.
- www.fr.ch/bef/files/pdf1/kinderbetreuung.pdf (7.05.2018).